

FIKTIIVISTEN HAHMOJEN NIMENVALINTAPERUSTEET

Suomen kielen
kandidaatintutkielma
Oulun yliopisto
15.1.2021

Riikka Laitinen

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	1
1.1. Aihe ja tutkimuskysymykset	1
1.2. Kirjallisuusunimistön tutkimus	2
1.3. Sosio-onomastinen tutkimus	4
2. TEOREETTINEN VIITEKEHYS	5
2.1. Keskeisiä käsitteitä kirjallisuusunimistön tutkimuksessa	5
2.2. Kirjallisuusunimistön funktiot	6
2.3. Kiviniemen nimenväntaperusteet	7
3. TUTKIMUKSEN AINEISTO	9
3.1. Informanttien väliköituminen	9
3.2. Aineistonkeruu	10
4. AINEISTON ANALYYSI	13
4.1. Nimenväntaprosessi	13
4.2. Hahmojen nimenväntaperusteet	15
4.2.1. Tekstin sisäiset tekijät	16
4.2.2. Tekstin ulkoiset tekijät	20
4.3. Nimenväntaperusteet aineiston pohjalta	25
4.4. Nimenväntaperusteiden väntailu	26
4.5. Yhteenväntoa nimenväntaperusteiden väntailusta	28
5. PÄÄTÄNTÖ	31
LÄHTEET	34
LIITTEET	

1. JOHDANTO

1.1. Aihe ja tutkimuskysymykset

Tutkin kandidaatintutkielmassani fiktiivisten hahmojen nimervalintaperusteita. Tutkimusaiheeni muodostui alun perin henkilökohtaisesta kiinnostuksesta aiheeseen, sillä olen itse lukijana ja luovan kirjoittamisen harrastajana kiinnittänyt huomiota kaunokirjallisuudessa esiintyviin nimiin ja nimervalintaan. Aihe on kuitenkin tutkimuskentässä tärkeä, sillä vaikka kirjallisuusnimistöä onkin tutkittu, ei nimenomaan kirjallisuusnimistön nimervalintaprosessia ja nimeämisperusteita ole juurikaan tutkittu aiemmin.

Vaikka tutkimukseni osaltaan käsittelee kaunokirjallisuuden nimistöä, olen kiinnostunut selvittämään luovan kirjoittamisen harrastajien ajatuksia ja kokemuksia hahmojen nimeämisestä osana kirjoitusprosessia. Tämän vuoksi tutkimukseni edustaa onomastiikan eli nimistöntutkimuksen sosiolingvististä tutkimussuuntausta. Sosio-onomastiikassa tutkitaan nimien käyttöä ja variaatiota, ja tutkimussuuntauksessa otetaan huomioon nimien käytön sosiaalinen ulottuvuus ja tilannekohtaisuus (Ainiala, Saarelma & Sjöblom 2008: 75). Tutkimukseni aineisto koostuikin luovan kirjoittamisen harrastajien näkemyksistä fiktiivisten hahmojen nimeämisestä, ei kirjallisuudessa esiintyvistä nimistöistä itsessään.

Tutkimuksessani vertaan aineistossani esiintyviä nimervalintaperusteita Eero Kiviniemen (2006) listaamiin yleisimpiin nimervalintaperusteisiin. Fiktiivisten hahmojen nimenannossa voi esiintyä yhteneväisyyksiä reaalimaailman nimenantoon, mutta kaunokirjallisuuden nimet voivat poiketa paljonkin reaalimaailman nimistä. Tämän vuoksi koin kiinnostavaksi nimervalintaperusteiden vertailun omassa tutkimuksessani. Olen muodostanut seuraavat tutkimuskysymykset:

- Millä perusteilla fiktiivisiä hahmoja nimetään?
- Miten fiktiivisten hahmojen nimervalinta eroaa reaalimaailman nimervalinnasta, jos eroaa?

Esittelen aineistossani esiintyviä nimervalintaperusteita ja hahmojen nimeämiseen vaikuttavia tässä tutkimuksessa yleisellä tasolla. Varsinaisen vertailun Kiviniemen (2006)

nimervalintaperusteisiin toteutan tarkastelemalla, millä tapaa Kiviniemen nimervalintaperusteet esiintyvät aineistossani, jos esiintyvät.

Tuomi ja Sarajärvi erottelevat teoksessaan *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi* (2018: 118–119) sisällönanalyysin ja sisällön erittelyn käsitteet. Ne eroavat toisistaan siten, että juuri sisällönanalyysi on sanallista aineiston kuvausta, kun taas sisällön erittely on aineiston kvantifiointia. Vaikka analyysissäni jonkin verran viittaankin esimerkiksi joidenkin nimervalintaperusteiden määrälliseen toistuvuuteen, en tässä tutkielmassa esitä aineistostani täsmällisiä kvantitatiivisia tuloksia. Tämä johtuu pääasiassa siitä, että aineistoni ei ole selkeästi kvantifioitavissa: aineistoni koostuu informanttien vastauksista avoimiin kysymyksiin, jotka keräsin sähköisellä kyselylomakkeella (ks. liite). Muotoilemieni avoimien kysymysten vuoksi informanttien vastausten laajuudessa esiintyi paljon vaihtelua, ja olen joutunut nimervalintaan vaikuttavia tekijöitä havainnoidessani ja luokitellessani nojaamaan paljon omaan tulkintaani. Kvantifiointi ei olisi tämän vuoksi antanut välttämättä todenmukaisinta kuvaa siitä, kuinka paljon tietyt nimervalintaperusteet esimerkiksi toistuivat aineistossa.

1.2. Kirjallisuusnimistön tutkimus

Kirjallisuusnimistön tutkimus yhdistää monia eri tieteenaloja ja on tarjonnut esimerkiksi kirjallisuudentutkimukselle arvokasta lisätietoa ja uusia tulkintoja teoksista (Ainiala ym. 2008: 15, 332). Suomessa kirjallisuusnimistön tutkimus on kuitenkin ollut vuosituhaten vaihteeseen asti melko vähäistä, vaikka kaunokirjallisuuden nimistö on ollut kansainvälisessä tutkimuksessa keskeinen tutkimuskohde jo pitkään (Ainiala ym. 2008: 80–81). Tutkimus on kuitenkin kehittymässä systemaattisemmaksi, ja kirjallisuusnimistöä käsitteleviä opinnäytetöitä on tehty 2000-luvulla enemmän.

Kirjallisuusnimistön tutkimukset ovat olleet suurelta osin tapaustutkimuksia, jotka ovat keskittyneet yksittäisen kirjailijan teokseen tai tuotannon nimistöön. Tämä näkyy myös suomalaisessa kirjallisuusnimistön tutkimuksessa. Useimmat aiheita käsittelevät opinnäytetyöt tarkastelevat yksittäisten teosten tai tietyn kirjailijan tuotannossa esiintyvää

nimistöä. Suomessa kirjallisuusnimistöstä on tehty jonkin verran opinnäytteitä myös esimerkiksi kääntämisen näkökulmasta.

Suomessa ei ole juuri kirjallisuusnimistön nimervalintaperusteita käsitteleviä tutkimuksia tehty, vaikka nimeämistä ja nimervalintaa onkin sosio-onomastiikassa tutkittu jonkin verran. Aihettani lähellä olevia tutkimuksia on kuitenkin tehty muista fiktiivisistä nimistä, kuten videopelihahmojen (Ripatti 2016) ja liveroolipelihahmojen (Vikman 2017) nimistä, joissa voi nähdä yhteisiä piirteitä kirjallisuusnimien kanssa.

Meri Ripatti tutki vuonna 2016 pro gradu -tutkielmassaan pelihahmojen nimeämistä *The Sims* -pelissä ja *World of Warcraft* -pelissä. Pelihahmojen nimet ovat nimikategoriana laaja, sillä pelihahmojen nimistössä on niin henkilönnimistön, kirjallisuusnimistön kuin käyttäjänimistön piirteitä. Ripatin tutkimus koostui mainittujen pelien hahmonnimistön esittelystä, pelihahmojen nimeämisprosessin ja siihen vaikuttavien seikkojen käsittelystä sekä sen analysoimisesta, miten merkityksellisenä pelaajat kokevat hahmonnimet ja nimeämisen. Tutkimuksessa selvisi, että hahmojen nimeämiseen vaikuttavat molemmissa peleissä pelinsisäiset seikat, joihin lukeutuvat esimerkiksi erilaiset hahmon ominaisuudet. Pelinulkoisista seikoista nimeämiseen vaikuttavat taas esimerkiksi pelaajan omat mielenkiinnonkohteet tai mieliala. Tutkimuksessa kävi ilmi, että pelaajat hyödynsivät erilaisia lähteitä löytääkseen hahmoille sopivia nimiä. Nimet osoittautuivat tärkeäksi pelaajille, sillä ne vaikuttavat pelaajan suhtautumiseen hahmoon ja sitä kautta pelikokemukseen yleisesti.

Jenna Vikman selvitti vuonna 2017 kandidaatintutkielmassaan liveroolipelien hahmojen nimervalintaperusteita. Tutkimuksen aineisto koostui viiden oululaisen pelinjohtajan haastatteluista sekä kolmen realistisen liveroolipelin hahmonnimistä, joita aineistoon kertyi 104 etunimen ja 46 sukunimen verran. Vikman kokosi viiden pelinjohtajan haastatteluiden sekä Eero Kiviniemen (2006) listauksen pohjalta lopulta nimervalintaperusteiden listan ja laski, kuinka paljon perusteet esiintyivät aineistossa. Tutkimuksen mukaan merkittävimpiä hahmon etunimen valintaperusteita olivat henkilöesikuvan mukaan nimeäminen, suku- tai perheyhteyden ilmaiseminen, nimen tavallisuus, pelinjohtajan mielikuva nimestä sekä nimen erikoisuus. Merkittävimmät hahmojen sukunimien valintaperusteet olivat paikallisuus, henkilöesikuvan mukaan nimeäminen, mielikuva nimestä sekä nimen pituus. Tutkimuksessa kävi ilmi, että

pelinjohtajat yleensä välttivät nimiä, joista he eivät pidä; hahmolle tosin voitiin antaa tarkoituksella myös epämiellyttävä nimi. Useimmat pelinjohtajat lisäksi välttivät samannimisiä hahmoja, mutta osa pelinjohtajista saattoi nimetä hahmoja myös samoilla nimillä. Hahmojen nimeämisessä saatettiin pyrkiä realismiin valitsemalla yleisiä nimiä, mutta toisaalta osa pelinjohtajista vältti esimerkiksi kaikista yleisimpiä sukunimiä.

1.3. Sosio-onomastinen tutkimus

Sosiolingvistinen näkökulma nimistöntutkimukseen on yleistynyt etenkin 1900-luvun jälkipuoliskolla. Tutkimussuuntauksessa, jota voidaan kutsua myös sosio-onomastiikaksi, tutkitaan nimien käyttöä ja variaatiota. Sosio-onomastiikassa katsotaan, että nimien käytössä vaikuttaa nimien sosiaalinen ulottuvuus ja tilannekohtaisuus. (Ainiala ym. 2008: 75). Tämän takia sosio-onomastiikassa huomioidaan nimenantaja, nimenkantaja ja nimenkäyttäjä (Ainialan 2016: 372 mukaan Walther 1971).

Sosiolingvististä tutkimusta on tehty Suomessa monen eri nimikategorian nimistä. Paikannimistön sosiolingvistinen tutkimus on ollut suuressa roolissa, mitä edesauttoi jo saatu aineisto suomalaisista paikannimistä (Ainiala ym. 2008: 75). Sosio-onomastiikkaan lukeutuu myös kansanlingvistinen tutkimus, joka tutkii kielenkäyttäjien suhtautumista nimiin sekä niihin liittyviä asenteita. Se liittyy sikäli läheisesti paikannimistön tutkimukseen, että sitä on hyödynnetty etenkin kaupunkinimistön tutkimuksessa (Ainiala ym. 2008: 77). Kuitenkin myös henkilönnimiä voi tutkia sosiolingvistikseen näkökulmasta, ja henkilönnimistöä voidaan tutkia myös kansanlingvistikseen. Suomessa onkin tutkittu esimerkiksi nimiin liittyviä mielikuvia ja nimenvaihtelua.

Suomalaisessa nimistöntutkimuksessa keskeisessä roolissa on ollut esimerkiksi Eero Kiviniemi, joka vuoden 1982 teoksessaan *Rakkaan lasten monet nimet. Suomalaisten etunimet ja nimenvaihtelu* esittelee keräämänsä aineiston pohjalta suomalaista etunimistöä, nimistön historiaa, nimenvaihteluperusteita sekä nimien suosionvaihtelua. Omassa tutkimuksessani olen hyödyntänyt keskeisenä lähteenä Kiviniemen vuoden 2006 teosta *Suomalaisten etunimet*.

2. TEOREETTINEN VIITEKEHYS

2.1. Keskeisiä käsitteitä kirjallisuusnimistön tutkimuksessa

Nimistöntutkimus tieteenalana on melko nuori: sen juuret ulottuvat 1800-luvulle, jolloin sen rooli oli toimia aputieteenä kielihistorian, historian ja arkeologian tutkimuksessa (Ainiala ym. 2008: 14). Nimistöntutkimus profiloitui omaksi tieteenalaksi kielitieteen osa-alueena, vaikka se yhä edelleen kytkeytyykin usein vahvasti muihin tieteenaloihin. Tämä johtuu siitä, että tieteidenvälisyys palvelee nimistöntutkimusta ja onomastiikan tulokset tarjoavat arvokasta tietoa muiden alojen tutkimukselle (Ainiala ym. 2008: 15). Myös nimistöntutkimus hyötyy tieteidenvälisyydestä: kirjallisuudentutkimuksen lisäksi esimerkiksi historia ja kulttuuritieteet tarjoavat onomastiikalle arvokasta tietoa ja näkökulmaa (Ainiala ym. 2008: 333).

Onomastiikan sisällä on päädytty luokittelemaan nimistöä erilaisiin kategorioihin, jotka ovat vaihdelleet ajallisesti, kielellisesti ja kulttuurisesti. Näistä kategorioista tutkimus on perinteisesti keskittynyt eritoten toponomastiikan eli paikannimistön ja antroponomastiikan eli henkilönnimistön tutkimukseen. Yhteiskunnan kehittyessä nimikategorioiden määrä on lisääntynyt, ja nykypäivänä voidaankin tutkia monenlaista nimistöä (Ainiala ym. 2008: 23–25).

Nimistöntutkimuksen perusteissa (Ainiala ym. 2008: 27) erisnimet eli propriit on luokiteltu kulttuurisesta näkökulmasta henkilönnimiin, eläintennimiin, luontonimiin ja kulttuurinimiin, jotka puolestaan jakautuvat eri alaryhmiin. Kirjallisuusnimiä ei kyseisessä luokittelussa eritellä omaksi alaluokakseen. Kirjallisuusnimet käsitteenä viittaavat yksinkertaisimmillaan kaunokirjallisuudessa esiintyvään nimistöön, ja kaunokirjallisuuden nimiä voidaan luokitella reaalimaailman nimien lailla, vaikka ne olisivatkin erilaisia reaalimaailman nimistöön verrattuina. Ne kuitenkin yleensä muistuttavat reaalimaailman nimistöä siten, että lukija pystyy ne tunnistamaan tarkoitteensa mukaan (Ainiala ym. 2008: 333). Vaikka kirjallisuuden nimille on esitetty muitakin tehtäviä, pätee niidenkin kohdalla proprien identifioiva funktio, jolla yksilö erotetaan muista lajin edustajista (Dvořáková 2018).

Kirjallisuuden nimet jaetaan karkeasti fiktiivisiin ja ei-fiktiivisiin nimiin. *Nimistöntutkimuksen perusteissa* fiktiiviset nimet määritellään seuraavasti:

”*Fiktiiviset nimet* viittaavat tarkoitteisiin, jotka ovat olemassa ainoastaan reaalimaailman ulkopuolella, siis kirjailijan – ja lukijan – mielikuvituksessa. Tällaisia tarkoitteita ovat esimerkiksi kirjailijan teokseensa luomat kuvitteelliset henkilöhahmot ja paikat.” (Ainiala ym. 2008: 333.)

Ei-fiktiiviset eli autenttiset nimet puolestaan ovat nimiä, joilla on olemassa reaalimaailman vastine. Autenttisia nimiä voivat olla niin paikat, henkilöt kuin muutkin tarkoitteet. Autenttisilla nimillä viitataan kirjallisuudessa niiden reaalimaailman vastineisiin. (Ainiala ym. 2008: 334).

Kirjallisuusnimistöä voidaan luokitella neljään nimityyppiin sen mukaan, millaisena kirjallisuudessa esiintyvät nimet näyttäytyvät suhteessa reaalimaailman nimistöön. *Nimistöntutkimuksen perusteissa* (Ainiala ym. 2008: 334) eritellään

1. autenttiset nimet
2. realistiset mutta epäautenttiset nimet
3. keinotekoiset nimet
4. lainanimet.

Realistisilla nimillä viitataan nimenomaan fiktiivisiin tarkoitteisiin, vaikka realistiset nimet olisivatkin mahdollisia reaalimaailmassa. Keinotekoiset nimet ovat nimiä, jotka kirjailija on itse luonut; ne eivät esiinny reaalimaailman nimistössä, vaan viittaavat yksinomaan fiktiivisiin tarkoitteisiin. Lainanimet puolestaan ovat muusta kirjallisesta perinteestä lainattua nimistöä, eli ne ovat luonteeltaan intertekstuaalisia. Fanifiktiossa, joka voidaan määritellä johdannaiskirjallisuuden lajiksi (Falck-Kjällquist 2016: 334), hyödynnetään paljon lainanimistöä.

2.2. Kirjallisuusnimistön funktiot

Nimistöntutkimuksen sosiokulttuurinen näkökulma perustuu ajatukseen siitä, että nimeämällä tarkoitteita ihminen ottaa ne osaksi kulttuuria. Sosiokulttuurisen näkökulman mukaan nimillä on olemassa erilaisia tehtäviä eli funktioita (Ainiala ym. 2008: 16). Nimien eri funktioita käsittelevässä tutkimuksessa on tarkoituksena selvittää, miksi nimiä

annetaan ja mitä nimillä tehdään. Vaikka nimiin liitettävät funktiot voivat vaihdella nimikategorioiden mukaan eikä funktioiden luokittelusta olla yksimielisiä välttämättä tietyn nimikategoriankaan sisällä (Dvořáková 2018: 35), nimien keskeisin tehtävä on identifiointi eli yksilöinti, joka pätee kaikissa nimikategorioissa (Ainiala ym. 2008: 155).

Kirjallisuuden nimillä voidaan nähdä erilaisia tavoitteita esimerkiksi hahmon, teoksen miljöön tai juonen näkökulmasta, jolloin esimerkiksi kirjoittajan henkilökohtaiset mieltymykset voivat jäädä nimenvallinnassa toissijaisiksi. *Nimistöntutkimuksen perusteissa* (Ainiala ym. 2008: 339) on esitelty seuraavat kaunokirjallisuudessa esiintyvät funktiot:

1. identifioiva funktio: nimi viittaa fiktiiviseen tai ei-fiktiiviseen tarkoitteeseen ja erottaa sen muista saman lajin edustajista
2. fiktionaalistava funktio: nimi tekee tarkoitteestaan fiktiivisen
3. lokalisoiava eli paikallistava funktio: nimi viittaa tiettyyn ajankohtaan tai paikkaan
4. sosiaalinen funktio: nimi viittaa yhteiskuntaluokkaan tai yksilön identiteettiin ja rooliin yhteisössään
5. deskriptiivinen funktio: nimi kuvailee tarkoitetta ja antaa siitä lisätietoa
6. assosiatiiivinen funktio: nimeen liitetään tarkoituksellisia, teoksen sisältöä tukevia assosiaatioita reaali maailmassa oleviin tai fiktiivisiin asioihin tai tarkoitteisiin
7. affektiivinen funktio: nimet heijastavat erilaisia tunnetiloja ja luovat teoksen tunneilmastoa
8. ideologinen funktio: nimi viittaa kyseiseen tarkoitteeseen liittyvään ideologiaan tai tukee teoksen ideologista sanomaa
9. luokitteleva funktio: teoksen tarkoitteita luokitellaan erilaisiin alaryhmiin sisällöllisesti tai rakenteellisesti samantyyppisten tai vastakkaisten ryhmien avulla
10. narratiivinen funktio: nimet toimivat olennaisina elementteinä tarinan kerronnassa
11. humoristinen funktio: lukijaa viihdytetään ja hauskuutetaan kielellisen leikkittelyn avulla.

2.3. Kiviniemen nimenvallintaperusteet

Kuten olen jo maininnut, hyödynnän tutkimuksessani Eero Kiviniemen yleisimpien nimenvallintaperusteiden listausta (2006) verraten sitä omassa aineistossani esiintyneisiin nimenvallintaperusteisiin. Esittelen Kiviniemen nimenvallintaperusteet tässä luvussa lyhyesti ja käsittelen niitä yksi kerrallaan tarkemmin varsinaisen nimenvallintaperusteiden vertailun yhteydessä luvussa 4.4.

Teoksessaan *Suomalaisten etunimet* (2006) Kiviniemi taustoittaa tutkimuksensa perustuvan tietoihin, jotka on kerätty vuoden 1979 almanakkaan sisältynyttä kyselyä varten. Kyseiseen ”Mikä lapselle nimeksi?” -kyselyyn vastasi noin 600 henkilöä, ja vastauksiin sisältyi tietoja yhteensä noin 4 300 etunimen valinnasta. Aineistoon kertyneen nimistön tiedoista noin 2 250 koski ensimmäistä etunimeä, noin 1 760 toista tai kolmatta etunimeä. Kyselyn vastaajia pyydettiin kertomaan omien etunimiensä valinnan perusteista sekä niistä valintaperusteista, jotka vaikuttivat vastaajien omien lasten nimenantoon. Ensimmäistä kertaa Kiviniemi julkaisi tutkimuksen tuloksia teoksessaan *Rakkaan lapsen monet nimet. Suomalaisten etunimet ja nimervalinta* (1982). Hyödyntämäni vuoden 2006 listaus poikkeaa hieman vuoden 1982 listauksesta, mutta ero on Kiviniemen (2006: 130) mukaan lähinnä nimervalintaperusteiden ryhmittelyssä ja otsikoinnissa.

Yleisimmät nimervalintaperusteet Kiviniemen (2006: 131) mukaan ovat seuraavat:

1. nimi suvusta
2. muulla tavoin ilmaistu suku- tai perheyhteys
3. muut henkilöesikuvat
4. nimen kauneus, mieltymys nimeen
5. nimen käyttöön liittyvät näkökohdat, ongelmattomuus eri kannoilta
6. nimeen sisältyvän ilmauksen merkitys
7. syntymä- tai kastepäivä
8. muut valintaperusteet.

3. TUTKIMUKSEN AINEISTO

3.1. Informanttien valikoituminen

Kohdistin tutkimukseni Finfanfun.fi-verkkosivuston käyttäjille. Finfanfun on suomalainen kirjoitus- ja keskustelufoorumi, joka perustettiin alun perin Harry Potter -fanikulttuurin ympärille. Nykyisin sivustolla kuitenkin julkaistaan fanifiktion lisäksi paljon myös originaalitekstejä ja -runoutta. Vaikka internetissä on olemassa muitakin kirjoittamiseen keskittyneitä foorumeita, valintani kohdistui juuri Finfanfuniin siksi, että verkkosivusto on itselleni tuttu.

Aineistoni informantit ovat niin sanottuja harrastajakirjoittajia. Käytän tutkielmassani kirjoittajan käsitettä erottaakseni sen kirjailijasta: tässä tutkimuksessa määrittelen kirjailijan henkilöksi, joka on kirjoittanut ja julkaissut teoksensa kaupallisessa tarkoituksessa ja saa näin ollen rahallista korvausta teoksestaan esimerkiksi myyntivoittojen tai lainauskorvausten muodossa. Kirjoittajista puhuessani korostan informanttien pääasiallisesti vapailla keskustelupalstoilla, blogeissa tai muilla ilmaisilla alustoilla julkaistujen tekstien lähtökohtaista epäkaupallista luonnetta. Käsitteet erottamalla en kuitenkaan pyri luomaan arvottavaa eroa luovan kirjoittamisen harrastajan ja kirjailijan välille.

En rajannut informantteja pelkästään niin sanotun originaalifiktion kirjoittajiin, koska keräsin aineistoni alustalla, jolla on myös paljon fanifiktion kirjoittajia ja lukijoita. Toisaalta perustelen valintani sillä, että fanifiktiossakin voi esiintyä muitakin kuin alkuperäisteoksen hahmoja: kirjoittaja voi luoda fanifiktioon omia alkuperäishahmojaan eli niin sanottuja originaalihahmoja. Koska olen kuitenkin kiinnostunut kirjoittajien omista nimenvaihtoperusteista, rajasin aineistonkeruuseen käyttämäni kyselyn (ks. liite) kysymykset koskemaan nimenomaan kirjoittajien itse luomia hahmoja ja niiden nimenvaihtoa. Käytännössä tämä tarkoitti sitä, että kysymyksiin pystyi vastaamaan myös fanifiktion kirjoittaja, kunhan vastaukset perustuivat originaalihahmoihin.

3.2. Aineistonkeruu

Keräsin tutkimusaineistoni Finfanfun-verkkosivustolle jaetulla sähköisellä kyselylomakkeella (ks. liite), joka oli avoinna 20.10.–1.11.2020. Kyselyyn vastasi 22 informanttia. Kysely koostui taustatietoja selvittävästä osiosta sekä osiosta, jossa informantti pystyi avoimien kysymysten avulla kertomaan ajatuksistaan ja kokemuksistaan hahmojen nimeämiseen liittyen.

Kyselyn taustatietoja selvittävässä osiossa kysyin informanttien ikää saadakseni jonkinlaisen kokonaiskäsityksen vastaajajoukosta. Informanttijoukossa oli vastaajia 1970-luvulla syntyneistä 1990-luvulla syntyneisiin; suurin osa vastaajista oli syntynyt 1990-luvulla. Sen lisäksi, että taustatiedot kuvailevat vastaajajoukkoa, katsoin aiheelliseksi selvittää niissä mahdollisia informanttien vastauksiin vaikuttavia seikkoja. Näitä ovat kieli, kirjallisuudenlajit sekä julkaisualustat.

Nimenvalintaan vaikuttaa kieli, sillä eri kielillä ja kulttuureilla on omat nimenantokäytäntönsä. Tämän takia halusin selvittää, millä kielellä informantit pääasiassa kirjoittavat. 19 informanttia ilmoitti kirjoittavansa pääasiassa suomeksi, kaksi englanniksi. Yksi informanteista ilmoitti kirjoittavansa yhtä paljon suomeksi ja englanniksi. Sen selvittäminen, millä kielellä informantit pääasiassa kirjoittavat, korostui myös siksi, etten rajannut vastaajia pelkästään originaalitekstien kirjoittajiin, vaan tutkimukseen saattoivat osallistua myös fanifiktiota kirjoittavat. Oman kokemukseni mukaan juuri fanifiktiota kirjoitetaan – alkuperäisteoksesta ja julkaisualustasta riippuen – paljon englanniksi.

Informanttien taustan kannalta olennaisena pidin sen selvittämistä, millaisia tekstejä informantit kirjoittavat. Erittelin kysymyksessä erillisiksi kirjallisuudenlajeiksi originaalitekstit ja fanifiktio, koska fanifiktiossa alkuperäisteksti toimii kontekstina: alkuperäistekstin maailmassa vallitsevat esimerkiksi valmiit nimikäytännöt, jotka fanifiktio kirjoittaja joutuu tavalla tai toisella huomioimaan. Kirjoittaja tekee valinnan sen suhteen, mukaileeko vai rikkooko hän alkuperäistekstissä vallitsevan maailman mahdollisia rajoituksia. Originaalitekstin kohdalla tarinan maailmassa vallitsevat käytännöt kirjoittaja luo itse. 22 informantista 21 ilmoitti kirjoittavansa originaalitekstejä,

19 fanifiktiota. Kaksi informanttia mainitsi lisäksi kirjoittavansa muitakin tekstejä, kuten esseitä, blogitekstejä, akateemisia tekstejä, artikkeleja ja runoja.

Halusin myös tietää, ovatko informantit julkaisseet tekstejään ja jos ovat, niin missä. Tällä kysymyksellä pyrin selvittämään, ovatko tutkimukseen osallistujat pääasiallisesti harrastajakirjoittajia. Halusin myös tietää, onko informanttien joukossa niin sanottuja pöytälaatikkokirjailijoita eli kirjoittajia, jotka eivät julkaise teoksiaan. 20 informanttia kertoi julkaisseensa tekstejään internetissä. Finfanfunin lisäksi nimeltä mainittiin useaan kertaan muitakin kirjoittamiseen keskittyneitä foorumeita ja verkkosivustoja, kuten esimerkiksi Archive of Our Own ja Fanfiction.net. Kaksi informanttia kertoi julkaisseensa tekstejään blogeissa. Kaksi informanttia mainitsi lehdet julkaisualustoinaan. Kaksi informanttia ilmoitti julkaisseensa tai julkaisevansa kirjan. Yksi informanteista ilmoitti, ettei ole julkaissut tekstejään.

Kyselyn toinen osuus käsitteli fiktiivisten hahmojen nimervalintaa. Kyselylomakkeen kysymyksessä 5 (ks. liite) pyysin informantteja arvioimaan nimervalinnan helppoutta tai vaikeutta sekä hahmojen nimervalintaan käytettyä aikaa. Kysymyksessä 6 halusin selvittämään, millaisia mahdollisia lähteitä informantit hyödynsivät löytääkseen nimiä tai tietoa nimistä. Tutkimuksen kannalta kaikista olennaisin oli kysymys 7, jonka avulla informantit pohtivat hahmojen nimervalintaan vaikuttavia tekijöitä ja nimervalintaperusteita. Kysymyksessä 8 pyysin informantteja arvioimaan hahmojen nimien merkityksellisyyttä.

Olen koodannut aineistoni informantit. Olen sisällyttänyt informanttien koodiin juoksevan numeroinnin sekä informaatiot aineistonkeruulomakkeen kysymysten 2 ja 3 vastauksista. Koodista selviää informantin pääasiallisesti kirjoittaessaan käyttämä kieli sekä se, kirjoittaako hän originaalitekstejä, fanifiktiota vai molempia. Nähdäkseni nämä tekijät taustoittavat informantteja tarpeeksi heidän taustastaan kirjoittajina. Olen muodostanut koodin informanttien vastauksissa esiintyneiden kielten sekä informanttien kirjoittamien tekstien alkukirjaimen perusteella.

1. e-of: informantti kirjoittaa englanniksi originaalitekstejä ja fanifiktiota
2. s-f: informantti kirjoittaa suomeksi fanifiktiota
3. s-o: informantti kirjoittaa suomeksi originaalitekstejä
4. se-o: informantti kirjoittaa suomeksi ja englanniksi originaalitekstejä

5. s-of: informantti kirjoittaa suomeksi originaalitekstejä ja fanifiktiota

4. AINEISTON ANALYYSI

4.1. Nimenvalintaprosessi

Tässä luvussa käsittelen kyselylomakkeeni (ks. liite) kysymyksiä 5 ja 6. Kysymyksessä 5 pyysin kirjoittajia arvioimaan hahmojen nimenvalinnan helppoutta tai vaikeutta. Informanttien mukaan nimenvalinnan helppous tai haastavuus vaihteli yleensä tilanteen mukaan, ja suurin osa informanteista ilmoittikin nimenvalinnan olevan jotain helpon ja haastavan – kahden ääripään – väliltä. Vaikka nimeäminen olikin useiden mielestä välillä haastavaa, nimi valikoitui ennen pitkää. Vaikka kirjallisuudessa hahmoja voidaan jättää tarkoituksella nimeämättä ja nimeämättä jättämistä voidaan kirjallisuudessa myös tutkia merkityksellisinä valintoina (Ainiala ym. 2008: 336), vain yksi aineistoni informanteista totesi useimmiten jättävänsä hahmonsa nimeämättä. Kyseinen informantti perusteli hahmojen nimeämättä jättämistä juuri nimen keksimisen haastavuuden vuoksi.

Kolmen informantin vastauksista kävi ilmi, että kirjallisuudenlajilla on vaikutusta siihen, kuinka helppoa tai vaikeaa nimenvalinta on. Esimerkiksi fantasiakirjallisuudessa nimet eivät välttämättä jäljittele reaalimaailman nimenantokonventioita, vaan nimet voivat olla useammin keinotekoisia (Bertills 2003: 41). Jos teoksen maailma kuitenkin mukailee enemmän reaalimaailmaa, voi olla helpompi löytää nimiä jo esimerkiksi pelkästään arjesta kertyneen nimistöntuntemuksen ansiosta, kuten esimerkistä (1) käy ilmi.

- (1) Jos tarvitaan tavallisia nimiä, valinta on helppoa ja yleensä sopiva nimi löytyy nopeasti esim. itselle valmiiksi tutuista nimistä tai Googlaamalla. Jos tarvitaan erikoisempaa nimeä, esim. fantasiahahmolle, nimen keksimiseen ja valintaan kuluu enemmän aikaa ja taustatyötä / ideointia. Jos alan kirjoittaa uutta tarinaa, haluan kuitenkin hyvin nopeasti olla selvillä hahmojen nimistä ja keksin ne heti suunnitteluvaiheessa, en esimerkiksi pohdiskele niitä useita päiviä tai viikkoja. (10s-of)

Monet informantit kuvasivat joidenkin nimien tulevan kuin luonnostaan. Kun nimenvalinta on intuitiivista, nimi voi löytyä välillä melko vaivattomastikin esimerkiksi arjessa kohdatusta nimistöstä tai muodostua aikaisemman kielellisen tai kulttuurisen tiedon pohjalta. Välillä hahmojen nimiä kylläkin jouduttiin miettimään enemmän. Aikaa nimenvalintaan käytettiin vaihtelevasti: nimi voi löytyä minuuteissa tai muutaman päivän sisällä. Joskus kirjoittajan mielessä saattaa olla valmiina nimi, joka vain odottaa kantajaa.

Joskus ajatus nimestä selkiytyy suunnittelutyön edetessä. Nimillä on kuitenkin merkittävä rooli tarinan suunnittelun alkuvaiheessa, kuten esimerkeistä (1)–(3) ilmenee.

- (2) – – Aloitan hahmosuunnittelun usein nimestä. (11s-of)
- (3) – – Haluan nimetä hahmot niiden kehityksen alkuvaiheessa, joten yleensä valitsen nimen päivässä tai parissa. Ajallisesti aktiiviseen pohdintaan/etsimiseen menee ehkä pari tuntia. (21e-of)

Nimet voivat vaihtua tarinan luomisprosessin aikana. Hahmonnimi voi hioutua tai muuttua, jos parempi löytyy myöhemmin. Osa informanteista mainitsi myös käyttävänsä esimerkiksi työnimeä tai muuta väliaikaista nimeä, kuten esimerkit (4)–(6) osoittavat. Välillä tällainen väliaikaiseksi alun perin ajateltu nimi voi kuitenkin vakiintua hahmolle, mitä kuvaavat esimerkit (6) ja (7).

- (4) – – Joskus aloitan tarinan ilman nimiä ja jätän kohdat tyhjiksi tai käytän random työskentelynimeä jonka tiedän muuttavani myöhemmin (1s-of)
- (5) – – Joskus käytän nimien tilalla ensin placeholdereita, että löydän sopivat myöhemmin. – – (7e-of)
- (6) Riippuu hahmosta. Jotkut syntyvät tietyn nimisinä, toisista saatan tietää hyvinkin tarkkoja piirteitä ulkonäöstä, luonteesta ja käytöksestä, mutta nimi on pitkään bulkkinimi esim. Jack/Jesse/Nora tms. ja saattaa jäädäkin sellaiseksi. – (14s-of)
- (7) Hahmojen nimeäminen tapahtuu usein melko nopeasti, jos ei heti synny tunnetta, että nimi sopii hahmolle tai aikaan tai paikkaan, saatan käyttää jonkinlaista työnimeä. Usein työnimi kuitenkin vakiintuu käyttöön. (17s-of)

Kysymyksessä 6 pyrin selvittämään, mistä informantit löytävät nimiä ja niihin liittyvää tietoa. Informantit ilmoittivat hyödyntävänsä erilaisia lähteitä löytääkseen sopivia nimiä, kuten esimerkissä (8). Tällaisia lähteitä ovat esimerkiksi verkkosivustot, joille on listattu erilaisia nimiä ja tietoa niistä. Nimiä saatettiin etsiä jonkinlaisen alustavan vision tai tietyn tarpeen mukaan, jolloin pystyttiin hakemaan tietyillä hakusanoilla esimerkiksi luontonimiä tai sukupuolineutraaleja nimiä. Hahmoille voi myös keksiä ja muodostaa täysin uusia nimiä, mitä kuvaavat esimerkkien (9) ja (10) informantit; tällaisessa tapauksessa kirjoittaja voi hyödyntää ennestään olevaa tietoa nimistöä sekä tiedonhaun kautta löytyvää uutta tietoa.

- (8) Yleensä keksin päästäni, mutta olen lukenut nimiä vaikka mistä. Etunimi.fi yms. (11s-of)

- (9) – – Joskus keksin kokonaan uusia nimiä. Silloin usein olen lähtenyt muokkaamaan jostain olemassaolevasta nimestä, jolloin nimi voisi olla vaikkapa Haura tai Vekka. (12s-o)
- (10) – – Jos kyseessä on fanifiktio vieraasta, oman historian omaavasta maailmasta, tutkin siinä esiintyviä nimiä ja tarkastelen niiden tyypillistä rakennetta. Sitten keksin uusia nimiä havaintojeni pohjalta. (16s-of)

Myös esimerkiksi Wikipedia sekä Digi- ja väestötietoviraston Nimipalvelu mainittiin tiedonlähteinä. Informantit saattoivat hyödyntää näitä esimerkiksi nimien yleisyyden selvittämiseen eri aikakausilla. Mikäli teksti sijoittui tiettyyn aikakauteen tai kulttuuriin, etsittiin siitä tietoa, jotta teoksessa esiintyvä nimistö olisi uskottava. Internetin lisäksi informantit hyödynsivät myös esimerkiksi nimikirjoja ja kalenteria. Nimiä saattoi myös löytyä yleisesti mediasta ja populaarikulttuurista: nimiä saattoi jäädä mieleen niin kirjoja lukiessa kuin vaikkapa elokuvan lopputekstejä katsellessa.

11 informanttia ilmoitti hyödyntävänsä lisäksi erilaisia internetissä olevia nimigeneraattoreita. Yksi informantti kertoi nimeävänsä joskus tietyn tarinan kaikki hahmot generaattorilla luoduilla nimillä tai kirjoittavansa tarinan generaattorilla luotujen nimien pohjalta. Generaattoreita hyödynnettiin vastausten mukaan etenkin fantasiahahmojen nimissä, mutta myös esimerkiksi sivuhahmojen nimet saattoivat löytyä tällä tavoin. Toisaalta esimerkiksi useassa vastauksessa mainittu Fantasy Name Generators -verkkosivustolla on generaattoreita lukuisille eri nimikategorioille, joten generaattoreita voi hyödyntää nimeämisessä varsin pitkälle.

4.2. Hahmojen nimervalintaperusteet

Olen aineiston analyysissäni luokitellut fiktiivisten hahmojen nimeämiseen vaikuttavia tekijöitä. Kyselyaineistoni kysymysten 7 ja 8 (ks. liite) vastauksista tekemieni havaintojen pohjalta olen jakanut nimenantoon vaikuttavat tekijät kahteen pääluokkaan. Informanttien vastausten perusteella hahmojen nimervalintaan vaikuttavia seikkoja on niin tarinan tai tekstin sisällä kuin sen ulkopuolella. Nimervalintaan vaikuttaviksi tekstin sisäisiksi tekijöiksi olen eritellyt sellaiset perusteet, jotka liittyvät teoksen hahmojen, maailman tai juonen rakentamiseen. Tekstin ulkoisiksi tekijöiksi jaottelen puolestaan sellaiset perusteet, jotka liittyvät teoksen ulkopuoliseen maailmaan: tällaiset perusteet

liittyvät ryhmittelyssäni esimerkiksi kirjoittajaan, lukijaan tai kulttuuriin. Seuraavissa alaluvuissa käsittelem näitä kahta pääluokkaa tarkemmin.

4.2.1. Tekstin sisäiset tekijät

Erittelin aineistostani nimenvälintaan vaikuttavia tekstin sisäisiä tekijöitä. Aineistossani perusteella hahmojen nimeämisessä vaikuttivat seuraavat asiat:

- hahmon ominaisuudet
- hahmon rooli tarinassa
- hahmojen väliset suhteet
- nimen merkitys
- maailmaan liittyvät tekijät
- nimistön yhtenäisyys.

Hahmoon liittyvistä valintaperusteista informantit mainitsivat eniten hahmon ominaisuuksiin liittyviä seikkoja. Tällaisia ominaisuuksia ovat esimerkiksi hahmon ikä, ulkonäkö, sukupuoli, luonne sekä ammatti. Nimellä onkin keskeinen merkitys sen suhteen, millaista tietoa se hahmosta ja teoksen maailmasta välittää. Kun kirjallisuuden nimet kuvailevat tai antavat hahmosta lisäinformaatiota, on niillä deskriptiivinen funktio (Ainiala ym. 2008: 339). Usein kirjallisuuden nimien hahmosta tarjoama lisäinformaatio perustuu nimen semanttiseen läpinäkyvyyteen (Ainiala ym. 2008: 335–336; Kohlheim 2018: 86).

Esimerkkien (11) ja (12) mukaisesti hahmon ikä voi vaikuttaa nimenvälintaan. Myös sukupuoli mainittiin monesti keskeiseksi ominaisuudeksi: tämä saattoi näkyä esimerkiksi tietoisena valintana sukupuolittuneesta tai sukupuolineutraalista nimestä, kuten esimerkistä (13) huomaa. Moni informantti mainitsi vaikuttavaksi tekijäksi hahmon etnisen tai kulttuurisen taustan, mikä kertoo niin hahmosta kuin osaltaan teoksen maailmasta; esimerkkejä tästä ovat (11) ja (14). Myös esimerkiksi ammatti voi vaikuttaa nimenvälintaan, kuten esimerkin (15) tapauksessa.

(11) Ulkonäkö, etninen tausta, ikä (6s-of)

(12) – – On myös mietittävä, kuinka vanha hahmo on ja mietittävä sopivaa nimeä hahmon iän mukaan. Esimerkiksi Suomeen sijoittuvassa tarinassa vanhempi hahmo saattaisi olla Kaarina ja nuorempi taas Aada. (4s-of)

- (13) -- Hahmojen sukupuoli, tai vaihtoehtoisesti mahdollisimman neutraalit nimet. -- (7e-of)
- (14) Nimi määräytyy hahmon taustan perusteella. Mietin mielessäni, mistä maasta, kielestä ja kulttuurista hän tulee -- (16s-of)
- (15) -- Myös hahmon ammatti tai muu toimi voivat vaikuttaa (esimerkiksi bordellin työntekijöillä kukkien nimiä). -- (8s-of)

Yhtenä keskeisenä nimenantoon vaikuttavana seikkana informantit kertoivat hahmon roolin osana tarinaa. Käytännössä tällä viitattiin eniten hahmon rooliin joko pää- tai sivuhenkilönä, mitä kuvaa esimerkki (16). Toisaalta hahmon rooli voi myös korostua siten, että hahmon nimellä voi olla jonkinlainen korkeampaa tavoitetta tai päämäärää ennustava merkitys, minkä esimerkin (17) informantti huomioi. Tällaiset hahmon rooliin pohjautuvat nimenantoperusteet voivat korostua tarinan kerronnan kannalta. Tämän pohjalta olen tulkinnut, että niillä on narratiivinen funktio (Ainiala ym. 2008: 339). Hahmon rooli juonen kokonaiskuvassa saattoi toisaalta vaikuttaa siihen, kuinka paljon nimien valintaan panostettiin, kuten esimerkistä (18) huomaa.

- (16) -- hahmon tärkeys (päähenkilö / sivuhenkilö) -- (10s-of)
- (17) -- Henkilökohtaisesti en välitä nimien ennakoivasta luonteesta, sillä ei kukaan lastaan nimitessä tiedä tämän kohtaloa, ellei kyse ole nimenomaan juonipointista, että hei, tämänpä nimeäjä tiesi, että tämä pelastaa maailman. -- (9s-of)
- (18) -- Yleensä mitä merkittävämpi hahmo on, sitä enemmän ajatusta hänen nimelleen suo. (17s-of)

Toisaalta nimenantoon vaikuttivat informanttien mukaan myös hahmojen suhtautuminen omiin nimiinsä sekä hahmojen keskinäiset suhteet. Tästä näkökulmasta nimillä voi olla teoksessa sosiaalinen funktio, jolloin niillä voidaan viitata yhteiskuntaluokan lisäksi yksilön identiteettiin tai rooliin tämän yhteisössä (Ainiala ym. 2008: 339). Tämä korostuu esimerkiksi silloin, kun on kyse lempinimistä tai hellittelynimistä, jotka voivat olla muiden antamia, mihin eräs informantti viittaa esimerkeissä (19) ja (20). Toisaalta myös hahmon suhtautuminen omaan nimeensä tai hahmo itse nimenantajana – esimerkiksi transsukupuolisen hahmon nimen kohdalla – vaikutti, kuten esimerkissä (20).

- (19) -- Joskus hahmoilla on myös lempinimiä, joilla on olennaiset tarinat, ja sekin on tärkeää, millä nimellä mikäkin hahmo kutsuu toisia (jos vaihtelee). -- (12s-o)
- (20) -- Riippuu myös just onko nimi itse valittu, lempinimi, taiteilijan nimi tms. Joskus nimi kertoo paljon kantajastaan. Joskus nimellä on hahmolle iso

merkitys (etenkin jos vaikka transihmisen itselleen valitsema nimi tai rakastajan antama hellittelynimi). – – (12s-o)

Kiinnostava yksityiskohta joidenkin informanttien vastauksissa oli huomio hahmon identiteetin ja hahmonnimen kiinteästä yhteydestä. Jotkut informanteista kokivat nimen muodostuneen siinä määrin osaksi hahmon identiteettiä, ettei nimen muuttaminen myöhemmin tuntunut luontevalta, mitä kuvaa esimerkki (21). Nimenvalinta ei läheskään aina ollut tietoinen prosessi, mitä vahvistaa se, kuinka osa informanteista kuvasi hahmon nimien valikoituvan intuitiivisesti. Sen sijaan, että nimellä esimerkiksi tavoiteltaisiin teoksen narratiivin kannalta jonkinlaista merkitystä, tulkitsin vastauksista, että kirjoittajat saattoivat ikään kuin ulkoistaa nimenvallinnan hahmon vastuulle. Tällaisissa tapauksissa hahmo saattoi esimerkiksi valita itse itselleen nimen tai nimestä saattoi tulla siinä määrin osa hahmon identiteettiä, ettei kirjoittaja kokenut pystyvänsä sitä myöhemmin muuttamaan.

- (21) Nimi ei ehkä ole juonen kannalta tärkeä, mutta hahmo jotenkin kietoutuu nimensä ympärille. Joskus on tehnyt mieli vaihtaa jonkin hahmon nimeä, mutta se on jo ikään kuin asettunut paikalleen. (8s-of)

Sen lisäksi, että hahmojen nimeämiseen vaikuttivat hahmojen ominaisuudet, olivat teoksen maailmaan liittyvät valintaperusteet varsin tärkeä osa hahmon nimenvallintaprosessia. Vaikka hahmoja voidaan nimetä hahmon ominaisuuksien perusteella, ei se ole välttämätöntä: tätä kuvaa esimerkki (22). Teoksen maailmalla sen sijaan suurin osa informanteista koki olevan vaikutusta hahmon nimenvallintaan.

- (22) – – Hahmojen tapauksessa nimet kertovat jotain näiden taustoista, mutta eivät muuten määritä, millaisia nämä ovat. Nimethän on annettu heille, ennen kuin on ollut tietoa heidän luonteestaan tai ominaisuuksistaan (lempinimiä lukuunottamatta). (16s-of)

Informanttien mukaan teoksen lajilla on vaikutusta nimeämiseen ja nimistöön. Olen tulkinnut tämän tarkoittavan pääasiassa kirjallisuudenlajeja sen vuoksi, että osa vastaajista tarkensi viittaavansa tällä kirjallisuuden eri lajityyppeihin, kuten esimerkiksi fantasiaan tai historialliseen kirjallisuuteen. Eri kirjallisuudenlajeilla onkin sikäli merkitystä hahmojen nimenvallinnan kannalta, että ne voivat rajoittaa tai vapauttaa nimenantoa

riippuen genrestä. Toisaalta teoksen lajityypillä on vahva kytkös teoksen maailmaan, kuten esimerkeistä (23)–(26) käy ilmi.

- (23) Nimen on hyvä olla jollain tasolla merkityksellinen tarinaan, toki tämä riippuu genrestä. Esim fantasiassa /historiallisessa fiktiossa merkityksellinen nimi on tärkeämpi, sitten saatan katsoa nimien etymologiaa yms. Lajityyppi vaikuttaa paljon siihen sopiiko pitempi vai lyhyempi vai juhlallisempi vai arkisempi nimi. (1s-of)
- (24) Tekstin genre: nimet voivat olla mystisempiä, niillä voi olla enemmän merkitystä tai kaikki jotain tiettyä tyyliä. Kansallisuus. Ajanjakso, johon teksti sijoittuu. – – (7e-of)
- (25) Tarinan maailma (nykymaailma / historiallinen / fantasia tms), aikakausi – – (10s-of)
- (26) Sopivuus aikakauteen, paikkaan ja tarinan kulttuuriympäristöön on usein merkittävää. – – (17s-of)

Teoksen maailmaan liittyvät valintaperusteet vaikuttivat siten, että informantit saattoivat esimerkiksi etsiä tietoa tietyn historiallisen aikakauden, kulttuurin tai alueen nimistöstä. Tällöin nimillä voi olla lokalisoiva eli paikallistava funktio, jolloin ne liittyvät hahmon osaksi tiettyä paikkaa tai aikaa (Ainiala ym. 2008: 339). Myös fanifiktio tarjoaa tiettyjä valmiita raameja nimenvallinnalle, mikäli alkuperäisteos esimerkiksi sijoittuu paikkaan, jonka nimikäytännöt poikkeavat suomalaisesta – tai muun tunnetun reaali maailman – nimistöstä, mitä kuvaa esimerkki (28). Myös teoksen maailmassa vaikuttavalla kielellä oli merkitystä. Kieli on kytköksissä aikaan ja paikkaan tiedonhaun kannalta, mikä näkyy esimerkiksi siten, että informantit voivat etsiä tietyn kielisiä nimiä sekä tietoa niistä. Toisaalta kielen merkitys näkyy siinä, että kirjoittajan kielitaito voi mahdollistaa myös täysin uudenlaisen fiktiivisen nimistön kehittämiseen, kuten esimerkin (27) informantin tapauksessa.

- (27) Nimen on kuulostettava hahmolle, tarinan maailmaan ja genreen sopivalta. Nykyisessä projektissani olen suunnitellut tarinan maailmaan eri kansoille omat kielensä, joten nimien on sovittava myös ko. kielten fonologiaan. (22se-o)
- (28) Tekstin tunnelman, aikakauden, tekstin kulttuuritaustan ja ihan omien mieltymysten perusteella. Fanfictionissa kyse on usein fandomista. Rappiosuomessa elävän hahmon nimi voi olla Roponen tai Anni, mutta Konnussa elävä Anni kuulostaisi lähinnä crackilta. (9s-of)

Usean informantin vastauksessa mainittiin ajatus nimistön yhtenäisyydestä. Valintaperusteena nimistön yhtenäisyyttä voi tarkastella monesta eri näkökulmasta, ja se

onkin kytkeytynyt muihin esittelemiini valintaperusteisiin. Nimistöä voidaan yhtenäistää esimerkiksi nimeämällä hahmoja tietynlaisella sanastolla: eräs informantti kertoi esimerkiksi nimeävänsä erään teoksensa hahmot vanhoilla suomalaisilla sanoilla. Tällöin nimillä osaltaan voidaan luoda teoksen yhtenäistä tunnelmaa. Toisaalta tulkitseen nimistön yhtenäisyyden näkyvän siinä, että nimien on sovittava siihen maailmaan, johon tarina sijoittuu, kuten informantit esimerkeissä (27) ja (28) kertoivat.

4.2.2. Tekstin ulkoiset tekijät

Tekstin ulkoiset nimeämiseen vaikuttavat tekijät liittyvät aineistoni perusteella etenkin kirjoittajaan ja lukijaan. Toisaalta nimeämiseen voi vaikuttaa myös muu teosta, kirjoittajaa ja lukijaa ympäröivä kulttuuri. Kirjoittajaan liittyvät valintaperusteet kuvaavat sananmukaisesti nimenvaalintaperusteita, jotka informanttien vastausten perusteella ovat kirjoittajien subjektiivisia hahmojen nimeämiseen vaikuttavia tekijöitä. Käsittelen kirjoittajaan liittyvät valintaperusteet ja nimeämiseen vaikuttavat tekijät ennen muita perusteita. Aineistoni perusteella nimenvaalintaan vaikuttavat seuraavat tekstin ulkoiset tekijät:

- henkilökohtainen mieltymys
- nimen estetiikka
- nimistöntuntemus ja tiedot nimistä
- reaali maailman henkilöesikuvat
- käytännöllisyys
- lukijaan liittyvät seikat
- kulttuuriin liittyvät seikat.

Henkilökohtainen mieltymys on varsin keskeinen nimenvaalinnan kriteeri informanttien vastausten perusteella. Sananmukaisesti kyseessä on subjektiivinen peruste. Yksi informanteista kertoi esimerkiksi nimeävänsä hahmonsa nimillä, joita hän voisi käyttää reaali maailmassa itsellään tai lapsellaan, kuten esimerkistä (29) käy ilmi. Toisaalta henkilökohtainen mieltymys ei ole hahmon nimeämisessä kyseisen informantin mielestä ehdoton valintaperuste: hahmon nimen ei tarvinnut välttämättä miellyttää kirjoittajaa, mikäli nimi palveli jotakin muuta tavoitetta, kuten esimerkiksi hahmon uskottavuutta tarinan maailmassa.

- (29) – – Joskus käytän nimeä, jonka voisin ottaa omaksi tai lapseni nimeksi, jotta saan nimelle edes jonkun käytön, jos se ei tosielämässä tule käyttöön. Tykkään valita nimiä joista pidän ja joista voin nauttia. Toisaalta jos kirjoitan nyky-Suomeen sijoittuvaa tekstiä, valitsen nimiä jotka voisi olla oikeasti realistisesti nyt käytössä, niin kuin vaikka Tuure, vaikken niistä niin kovasti pitäisi. – – (12s-o)

Nimen estetiikka valintaperusteena esiintyy useassa vastauksessa. Tällaisia tapauksia kuvaavat esimerkit (30) ja (31). Jotkut informanteista kuvailivat, että hahmon nimen tulee esimerkiksi kuulostaa hyvältä tai sopivalta. Nimen estetiikka – jonka olen vastauksissa tulkinnut tarkoittavan nimenomaan nimen kauneutta – on subjektiivista. Nimen kauneuteen voivat vaikuttaa esimerkiksi nimen äänteelliset ominaisuudet tai kulloinkin nimimuoti. Kuten Kiviniemi (2006: 132) toteaa, nimen kauneus ja mieltymys nimeen voivat olla ainoita nimervalintaan vaikuttavia tekijöitä.

- (30) – – vedän hatusta väänellen suomalaisista nimistä jotain vähän harvinaisempia esteettisesti nättejä. (1s-of)
 (31) – – nimen on kuulostettava oikealta korvaani. En osaa eritellä, mikä viimeksimainittuun vaikuttaa. (16s-of)

Informanttien nimistöntuntemus ja tiedot nimistä näkyivät informanttien vastauksissa esimerkiksi nimien yleisyyteen liittyvien preferenssien kautta. Esimerkkien (32) ja (33) informantit kertoivat esimerkiksi pitävänsä lähtökohtaisesti enemmän harvinaisemmista nimistä. Tämän kaltainen valintaperuste vaatii henkilökohtaisen kokemuksen kautta saatua tai aktiivisesti etsittyä tietoa nimistöstä ja nimikäytännöistä relevantissa kontekstissa, minkä vuoksi esittelen esimerkit osana nimistöntuntemusta henkilökohtaisen mieltymyksen sijaan. Toisaalta myös informanttien mainitsemat tekstin tyyli tai konteksti voivat nähdäkseni osaltaan vaikuttaa tiedonhakuun.

- (32) Tekstin tyyli pitkälti määrittää, mutta usein tykkään vähän muusta kuin niistä aivan yleisimmistä. (15s-of)
 (33) – – haluan nimien soveltuvan kyseisen juonen/maailman kontekstiin, mutta en koe olevani turhan tarkka muuten. Tosin, välttelen liian suosittuja nimiä. (21e-of)

Hahmojen nimeämiseen voivat vaikuttaa reaali maailman henkilöesikuvat. Katson sen olevan osa nimistöntuntemusta, koska sisällytän nimistöntuntemuksen käsitteeseen sekä

kielenkäyttäjän olemassa olevan että tiedonhaun kautta löydetyn nimiin liittyvän tiedon. Näin ollen henkilöesikuvat ovat osa niin sanottua nimivarastoa, johon on kertynyt kielenkäyttäjän kohtaamaa nimistöä. Reaalimaailman henkilöesikuvien nimet voisivat olla esimerkiksi perheen tai lähipiirin käytössä olevaa nimistöä. Kirjoittaja voisi esimerkiksi nimetä tietoisesti hahmonsa jonkun reaalimaailmassa tuntemansa henkilön mukaan. Aineistossani reaalimaailman henkilöesikuvat tosin esiintyvät nimervalintaperusteena rajaavana. Kuten esimerkistä (34) voi havaita, informantti välttää nimeämistä hahmoja sellaisilla nimillä, jotka ovat käytössä kyseisen informantin reaalimaailman lähipiirissä.

(34) – – Toisekseen pois rajautuvat usein samat nimet kuin esimerkiksi perheellä tai kavereilla tai muuten tutuilla ihmisillä on. – – (4s-of)

Toisaalta merkittävä puoli kielenkäyttäjän nimistöntuntemuksessa ovat nimiin liittyvät mielikuvat. Mielikuviin vaikuttavat niin yksilön henkilökohtaiset kokemukset kuin laajempi kulttuurillinen konteksti. Nimiin liittyvien mielikuvien avulla voidaan kuvailla hahmoa lukijalle. Toisaalta nimet ja niihin liittyvät mielikuvat voivat olla osa kirjoittamisprosessia, kuten esimerkistä (35) käy ilmi. Kyseisen informantin mukaan nimestä syntyvien mielikuvien purkaminen on yksi tapa suunnitella hahmoa. Tulkitsen tämän tarkoittavan käytännössä sitä, että kirjoittaja voi luoda hahmon sen pohjalta, mitä nimeen liittyvät mielikuvat herättävät. Toisaalta nimestä syntyvien mielikuvien purkaminen hahmon suunnittelussa voisi tapahtua vaikka siten, että kirjoittaja haastaisi tietystä nimestä syntyviä mielikuvia ja loisi näin hahmon, joka on nimensä herättämien mielikuvien täydellinen vastakohta.

(35) Ne ovat yksi työkalu hahmon rakentamisessa ja nimen itselle tuoman vaikutelman purkaminen on yksi tapa luonnostella hahmoa. – – (17s-of)

Muutama informantti myös mainitsi nimen käytännöllisyyden tärkeäksi nimervalintaan vaikuttavana seikkana. Hahmot voidaan nimetä esimerkiksi mahdollisimman erilaisilla nimillä tai kirjoittamisen kannalta helpoilla nimillä, mitä kuvaa esimerkki (36). Nimien käytännöllisyys valintaperusteena on huomioitu myös lukijan kannalta, mitä käsittelen muiden nimervalintaan vaikuttavien tekijöiden ohella.

- (36) – – En halua mitään liian monimutkaista, 'erikoista' tai pitkää, sillä joudun kuitenkin kirjoittamaan etenkin päähenkilöiden nimet niin usein. Sivuhahmojen nimien täytyy olla tarpeeksi erilaiset toisistaan, jotten tarinan/suunnittelun alkupäässä sekoita heitä keskenään. (21e-of)

Tulkitsen muiden nimenvalintaan vaikuttavien seikkojen sijaitsevan lähtökohtaisesti kirjoittamisprosessin – teoksen ja kirjoittajan – ulkopuolella. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö näillä näennäisen ulkopuolisilla seikoilla olisi vaikutusta myös niin kirjoitusprosessiin kuin mahdollisesti tekstin maailmaan. Huomionarvoista yleisellä tasolla onkin, että lähtökohtaisesti muihin alaryhmiin luokitellut valintaperusteet voivat esiintyä myös muiden nimenvalintaperusteiden kohdalla.

Lukijan roolia nimenvalintaprosessissa voi tarkastella monelta eri kannalta. Kun kirjoittaja pohtii tarinan nimistöä, voi nimistöön vaikuttaa esimerkiksi se, kenelle teos on suunnattu eli millainen on teoksen kohdelukija. Kohderyhmän merkityksen huomioivat vastauksissaan kaksi informanttia, kuten esimerkeistä (37) ja (38) voi havaita. Molemmissa esimerkeissä informantit ovat nostaneet lapset sellaiseksi kohderyhmäksi, joka vaikuttaa hahmojen nimeämiseen. Varsinkin lastenkirjallisuudessa nimet voivat perustua enemmän esimerkiksi kielen äänteelliseen leikkittelyyn. (Smith 2016: 296).

- (37) Se piti viel mainita, että kohderyhmä vaikuttaa. Lapsille kirjoittaessa viel selkeämmät nimet, aikuisille voi olla jotain Agnesta. (12s-o)
- (38) – – Jos Harry Potter olisi alusta asti suunnattu aikuisemmalle väelle, siellä tuskin olisi kovin montaa ministeri Toffeeta tai professori MacGarmivaa. – – (9s-of)

Kuten edellä mainitsin, voi lukijan rooli liittyä myös nimenannon käytännöllisyyteen. Kolme informanttia kertoi valitsevansa hahmoilleen nimiä, jotka lukijan on mahdollisimman vaivatonta muistaa. Tällaisia voivat olla esimerkiksi lyhyet tai oikeinkirjoituksen tai ääntämisen kannalta suhteellisen helpot nimet, kuten esimerkissä (39). Helposti muistettavat nimet helpottavat lukukokemusta. Helposti kirjoitettavista ja äännettävistä on myös helpompi keskustella, kuten esimerkin (40) informantti huomauttaa. Tämä lukijan ja kirjoittajan vuorovaikutuksen merkitys kenties korostuu Finfanfunissa ja vastaavilla keskustelupalstoilla ja alustoilla, joilla tekstejä kommentoidaan ja tarinasta keskustellaan kirjoitusprosessin aikana.

- (39) Pysin nimeämään hahmot niin, että nimet (tai ainakin kutsumanimet) ovat lyhyitä ja tarpeeksi toisistaan erottuvia, jotta lukijan tarvitsisi nähdä mahdollisimman vähän vaivaa niiden muistamiseen. – – (19s-f)
- (40) Riittävän tavallinen, ettei aiheuta kirjoittajalle tai lukijalle vaivaa ja pysähtelyä. Ja ettei tule lukijalle olo että on tavoiteltu liian erikoista tyyliin joku Eufrosyneiadessßsh. Mietin ääntämistä, että hahmosta pystyy keskustelemaan ilman hankaluuksia. – – (12s-o)

Kirjoittaja voi pyrkiä ottamaan huomioon lukijan näkökulmaa myös esimerkiksi aiemmin mainitsemieni nimistä syntyvien mielikuvien suhteen. Koska nimistä muodostuu mielikuvia, ne ovat osaltaan rakentamassa lukijalle teoksen juonta, hahmoja ja maailmaa. On toki huomattava, etteivät nimiin liittyvät mielikuvat ole universaaleja erilaisten elämäkokemusten ja -tilanteiden vuoksi. Sen lisäksi, että nimiin liittyvillä mielikuvilla rakennetaan teosta, nimivalinnat voivat toisaalta muodostaa lukijalle mielikuvaa myös kirjoittajasta, kuten esimerkin (42) informantti huomioi.

- (41) Nimi kertoo paljon hahmosta, siksi se on hyvinkin merkityksellinen. Niin lukijalle kuin kirjoittajallekin. Nimen perusteella voi päätellä jo suoraan monia asioita hahmon taustasta ja kulttuuriperimästä, ja kieltämättä se kertoo myös lukijalle kirjoittajasta, joten siinäkin mielessä se on tärkeä valinta. (3s-of)

Tiettyjä kulttuurisia asioita ja ilmiöitä sekä niihin liittyviä mielikuvia saatettiin hyödyntää tai välttää tarinassa. Kun nimiin liitetään tarkoituksellisia reaali maailmaan liittyviä assosiaatioita, on nimillä assosiatiivinen funktio (Ainiala ym. 2008: 339). Esimerkin (42) tapauksessa informantti vältti nimiä, jotka sisälsivät kulttuurisen viittauksen. Viittaukset vaativat toisaalta kontekstin: mikäli jokin asia tai ilmiö ei ole tuttu ennestään, voi viittausta olla vaikeaa tai jopa mahdotonta tunnistaa tekstistä. Se, että lukija ymmärtää aina mahdollisen viittauksen, ei kuitenkaan ole välttämättä itseisarvo, kuten esimerkiksi (43) huomaa. Viittausten ei välttämättä tarvitse toimia esimerkiksi vertauskuvallisessa funktiossa, vaan ne voivat kertoa lähinnä kirjoittajan henkilökohtaisesta kulttuuritietämyksestä.

- (42) Myös nimet, jotka ovat esimerkiksi meemejä, rajautuvat pois. (4s-of)
- (43) Myös referenssit nimissä ovat mieleeni, vaikka muut eivät niitä ymmärtäisikään. (7e-of)

4.3. Nimenvalintaperusteet aineiston pohjalta

Edellisessä luvussa kuvailin aineistossani esiintyneitä hahmojen nimenvalintaan vaikuttavia tekijöitä. On huomionarvoista, että varsin monet esittelemäni nimeämiseen vaikuttavat seikat ovat tiiviisti yhteydessä toisiinsa, minkä vuoksi nimenvalintaperusteiden tarkkarajainen ryhmittely on haasteellista. Olen kuitenkin lopulta tiivistänyt aineistossani esiintyneet tärkeimmät nimeämiseen vaikuttavat tekijät seuraaviksi nimenvalintaperusteiksi:

1. nimistöntuntemus
2. henkilökohtainen mieltymys
3. nimiin liittyvät mielikuvat
4. nimistön uskottavuus
5. käytännöllisyys ja ongelmattomuus.

Nimistöntuntemuksen käsitteen alle olen sisällyttänyt kaikki kielenkäyttäjän tiedot nimistä. Tähän lukeutuvat kielenkäyttäjän niin sanottu nimivarasto sekä kaikki nimiin liittyvä – arkikokemuksen kautta kertynyt tai tiedonhaun kautta löytynyt – tieto. Nimivarastoon kuuluvat esimerkiksi aineistossani mainitut reaali maailman henkilöesikuvat. Tietoja nimistä ovat esimerkiksi sellaiset tiedot, jotka liittyvät nimen merkitykseen tai nimien yleisyyteen. Sisällytän myös ympäröivän kulttuurin nimistöntuntemuksen käsitteen alle. Henkilökohtaiseen mieltymykseen lukeutuu esimerkiksi nimen estetiikka. Subjektiiiviset mieltymykset ovat kuitenkin aineistoni perusteella sikäli kiinteässä yhteydessä nimistöntuntemukseen, että jotkut informantit esimerkiksi suosivat harvinaisempia nimiä. Nimiin liittyvillä mielikuville on aineistostani tekemieni havaintojen pohjalta erityisesti kuvailtu hahmoja. Tämän vuoksi nimiin sisältyviin mielikuviin sisällytän erityisesti tekstin sisäisiä nimenvalintaan vaikuttavia tekijöitä. Näitä ovat hahmon ominaisuudet, hahmon rooli tarinassa sekä hahmojen väliset suhteet. Vaikka hahmon uskottavuuteen vaikuttavat myös edellä mainitut tekstin sisäiset nimenvalintaan vaikuttavat tekijät, katson aineistoni perusteella, että nimien uskottavuus on tärkeintä etenkin suhteessa tekstin maailmaan. Käytännöllisyys ja ongelmattomuus puolestaan ovat sellaisia nimeämiseen vaikuttavia tekijöitä, jotka aineistossani esiintyvät kirjoittajan ja lukijan näkökulmasta. Kirjoittaja voi siis suosia esimerkiksi lyhyitä tai oikeinkirjoituksen kannalta helppoja nimiä, mikä helpottaa niin kirjoitusprosessia kuin lukijan lukukokemusta.

4.4. Nimenvalintaperusteiden vertailu

Esittelin Eero Kiviniemen yleisimpien nimenvalintaperusteiden (2006: 131) listauksen lyhyesti luvussa 2.3. Tarkastelen seuraavaksi Kiviniemen nimenvalintaperusteita yksi kerrallaan ja kerron, millä tapaa ne esiintyvät omassa aineistossani.

Listauksen ensimmäinen valintaperuste, nimi suvusta, tarkoittaa sitä, että lapsi saa suvussa esiintyneen nimen tai puhuttelunimen sellaisenaan tai enintään kirjoitusasultaan nykykielen mukaisena (Kiviniemi 2006: 131). Vaikka hahmo voikin – omien lukukokemuksieni perusteella – saada teoksen sisällä nimen suvusta, esiintyy valintaperuste aineistossani ulkoisena eli se liittyy kirjoittajaan. Valintaperuste ilmeni tässä tapauksessa luonteeltaan rajaavana. Aiemmin mainitussa esimerkissä (34) informantti kertoi pyrkivänsä aktiivisesti välttämään nimiä, jotka ovat käytössä lähipiirillä. Toisaalta tulkitsem, että valintaperuste voi toteutua aiemmin määrittelemäni kirjoittajan henkilökohtaisen nimistöntuntemuksen puitteissa: suvussa käytössä olevat nimet voivat olla osa kirjoittajien arjesta löytyvää nimistöä, jota osa informanteista kertoi hyödyntävänsä nimetessään hahmoja.

Muulla tavoin ilmaistu suku- tai perheyhteys esiintyy aineistossani yhden informantin vastauksessa. Kiviniemen (2006: 131) mukaan tällaisella perheyhteydellä tarkoitetaan sitä, että kahden tai useamman lapsen nimillä on jokin yhteinen piirre sisarusten tai vanhempien nimien kanssa. Yksi aineistoni informanteista kertoi nimenneensä sisarukset rakenteellisesti samanmuotoisilla nimillä, jotka päättyivät aina tiettyyn vokaaliyhtymään. Tällaisia voisivat olla esimerkiksi sisarussarjan nimet *Bea, Lea, Nea, Rea, Tea*. Toisaalta tällaiset nimet voidaan määritellä myös systeeminimiksi (Kiviniemi 1982: 159). Vaikka aineistossani mainittiin joitakin kertoja nimistön yhteensopivuus, oli näkökulma pikemminkin temaattinen tai sanastollinen.

Kiviniemi on eritellyt tarkemmin muita henkilöesikuvia. Näitä ovat suvun ulkopuolella esiintyvät nimet, kummit, toiset lapset, ystävät ja tuttavat, julkisuuden henkilöt, historialliset ja fiktiiviset henkilöt sekä uskonnolliset esikuvat. Kiviniemen (2006: 131)

mukaan valintaperusteessa on kyse siitä, että nimen valitsemista tukee se, että nimi on ollut käytössä jollakin edellä mainittujen ryhmien henkilöistä. Omassa aineistossani en havainnut tällaista ilmiötä. Informantit kyllä saattoivat etsiä ja löytää nimiä luetelluista alaryhmistä, kuten esimerkiksi (44) huomaa, mutta tulkitsen, että esimerkin tapauksessa artistilla käytössä ollut nimi ei kuitenkaan välttämättä ollut vaikuttanut esikuvallisessa mielessä nimenvalkintaan.

(44) – – Yhden rakkaimman hahmoni nimi on Danny (artisti-Dannylta otettu, ei muita yhtäläisyyksiä) – – (14s-of)

Koska nimen kauneus ja mieltymys nimeen ovat valintaperusteena subjektiivisia, voi niitä olla hankala määritellä. Kiviniemen (1982: 165–166) mukaan kuitenkin esimerkiksi nimen äännerakenne tai muodikkuus voivat vaikuttaa siihen, kuinka miellyttäväksi nimi koetaan. Vaikka informantti saattoi valita häntä itseään vähemmän miellyttävän nimen hahmolle palvellakseen esimerkiksi teoksen maailman uskottavuutta, kirjoittajien henkilökohtainen mieltymys ilmeni yhdeksi keskeisimmistä – varsinkin tekstin ulkoisista – valintaperusteista. Informantit mainitsivat nimen estetiikan nimenvalkintaperusteiden aineistossani joitakin kertoja.

Nimenvalkinnassa voidaan huomioida nimen käytännöllisyys ja ongelmattomuus. Kiviniemen (2006: 132) mukaan nimeämisessä voidaan tällöin pyrkiä suosimaan sellaisia tuttuja, suomen kieleen sopivia nimiä, että ne kuullaan ja osataan kirjoittaa ja taivuttaa oikein. Käytännöllisyyden ja ongelmattomuuden valintaperuste korostuu etenkin harvinaisempien nimien kohdalla. Toisaalta nimen ongelmattomuudella voidaan kuitenkin pyrkiä välttämään samannimisyyttä tai esimerkiksi väännöksiä mahdolliseksi pilkkanimiksi (Kiviniemi 1982: 162–163). Nimien käytännöllisyyden ja ongelmattomuuden valintaperuste esiintyy aineistossani erityisesti kirjoittajan ja lukijan näkökulmista muutamana kerran. Informantit kertoivat esimerkiksi nimeävänsä hahmot lyhyillä tai oikeinkirjoituksen näkökulmasta helpoilla nimillä, jotta kirjoittamisprosessi, lukukokemus sekä tarinasta keskustelu olisivat sujuvia. Hahmot myös saatettiin nimetä tarpeeksi erilaisilla nimillä, jotta ne eivät sekoittuisi keskenään.

Nimeen sisältyvän ilmauksen merkitys on vaikuttanut etenkin omakielisten nimien kohdalla, mutta etenkin nykyisin osa nimenantajista on tietoisia myös vieraskielisten

nimien merkityksestä (Kiviniemi 2006: 132). Nimeen liittyvällä merkityksellä voidaan esimerkiksi pyrkiä luomaan mielikuvia ja liittämään nimenkantajaan nimenantajien tärkeinä pitämiä arvoja. Nimiin sisältyvien ilmausten merkitys vaikutti aineistossani esimerkiksi siten, että nimillä pystyttiin kuvailemaan esimerkiksi hahmon luonnetta tai teoksen ja sen maailman tunnelmaa. Tunnelmanluonnissa taas hyödynnettiin esimerkiksi tietyn sanaston käyttämistä nimistöissä.

Nimeäminen syntymä- tai kastepäivän perusteella on nykypäivänä harvinaistunut. Valintaperuste voi kuitenkin esiintyä yhä esimerkiksi siten, että vanhemmat voivat pyrkiä antamaan nimen, joka on mahdollisimman kaukana lapsen syntymäpäivästä (Kiviniemi 2006: 132). Näin merkkipäivät jakautuvat tasaisesti vuoden mittaan. Syntymä- tai kastepäivä ei valintaperusteena esiintynyt omassa aineistossani. En kuitenkaan näe mahdollisena, etteikö se voisi olla inspiraation lähde hahmon nimeämisprosessissa – tai jopa painava nimeämisperuste itsessään vaikkapa juonen rakentumisen tai nimen merkityksen kannalta.

4.5. Yhteenvetoa nimervalintaperusteiden vertailusta

Luvussa 4.3. esittelin tiivistetyn luokitteluni aineistossani esiintyneistä fiktiivisten hahmojen nimervalintaperusteista. Aineiston perusteella tärkeimmät fiktiivisten hahmojen nimervalinnassa vaikuttavat tekijät ovat nimistöntuntemus ja tiedot nimistä, henkilökohtainen mieltymys, nimien käytännöllisyys ja ongelmattomuus, nimiin liittyvät mielikuvat sekä nimien uskottavuus.

Nimistöntuntemuksella tarkoitan kirjoittajan tietoja olemassa olevasta nimistöstä. Nimistöntuntemukseen lukeutuvat arkielämässä kertynyt niin sanottu nimivarasto sekä ne tiedot, joita kirjoittaja voi löytää etsiessään tietoa nimistä. Kiviniemen nimervalintaperusteista (2006: 131) perheessä ja suvussa esiintyvät nimet, henkilöesikuvien nimet, nimeen sisältyvän ilmauksen merkitys sekä syntymä- ja kastepäivä ovat sellaisia asioita, jotka kuuluvat nähdäkseni osaksi nimistöntuntemuksen valintaperustetta. Omassa tutkimuksessani ilmenee, että kirjoittajat käyttävät arjessa kohtaamaansa nimistöä hahmoilla, mutta etsivät myös tietoa nimistä kulloisenkin tarpeen mukaan. Kirjoittajan perheessä ja suvussa esiintyvien nimien käyttöä ei esiintynyt

aineistossani. Toisaalta myöskään varsinainen henkilöesikuvien mukaan nimeäminen ei esiintynyt aineistossani: tulkitsin, että informanttien arjessa kohtaamat ja mieleen painamat nimet ovat pikemminkin sellaisia, jotka pikemminkin esimerkiksi miellyttävät kirjoittajaa itseään. Nimeen liittyvän ilmauksen merkitys ja sen mukaan nimeäminen esiintyi aineistossani jonkin verran, mutta se on toisaalta läheisesti kytköksissä nimiin liittyviin mielikuviin.

Henkilökohtainen mieltymys on monesti yksi merkittävimmistä nimervalintaperusteista, vaikkei nimenantaja tarkemmin osaisikaan määritellä, mikä nimen miellyttävyyteen vaikuttaa. Kuitenkin esimerkiksi nimen kauneus tai kulloinenkin nimimuoto voivat vaikuttaa siihen, millaiset nimet koetaan miellyttäväksi (Kiviniemi 2006: 131). Myös omassa aineistossani henkilökohtainen mieltymys oli varsin keskeinen nimervalintaperuste, joskaan ei aina ensisijainen: esimerkiksi maailman tai hahmon rakentamiseen liittyvät seikat saattoivat saada informantin valitsemaan hahmolle vähemmän miellyttävän nimen. Tulkitsen, että juuri kaunokirjallisuuden nimien hahmoa kuvaileva ja teosta kokonaisuudessaan rakentava luonne vaikuttaa siihen, että nimeämisessä voi joskus painottua muut seikat kuin se, että nimi miellyttää kirjoittajaa.

Aineistoni vastausten perusteella nimiin liittyvät mielikuvat ovat kirjallisuuden nimien kohdalla varsin keskeisessä roolissa, sillä nimestä syntyvien mielikuvien kautta lukijalle rakennetaan kuvaa hahmosta ja niillä määritellään teoksen maailmaa. Toki niin kaunokirjallisuuden kuin reaali maailman nimistön kohdalla nimestä syntyvät mielikuvat vaihtelevat subjektiivisesti. Vaikka nimiin liittyvät mielikuvat vaikuttavat tosielämässäkkin, reaali maailmassa nimi yksin ei määritä nimenkantajaa. Aineistossanikin esiintyi ajatus siitä, ettei nimen välttämättä tarvitse määritellä hahmoa. Aina nimiin liittyvillä mielikuvilla ei ole narratiivista eli kerronnallista funktiota (Ainiala ym. 2008: 339), jolloin ne olisivat merkittäviä esimerkiksi teoksen juonen kannalta.

Nimien uskottavuus on etenkin teoksen maailmaan liittyvä valintaperuste. Suurin osa tutkimukseni informanteista kertoi hahmojen nimeämisen olevan jollain tapaa kytköksissä tarinaan ja sen maailmaan, jolloin esimerkiksi eri kirjallisuudenlajeissa vallitsevat nimikäytännöt korostuvat. Nimeämisen pääasiallinen tarkoitus on yksilöidä, mutta kirjallisuusnimistössä yksilöinnin lisäksi nimellä myös rakennetaan teosta kokonaisuutena. Uskottavuus nimervalinnan kriteerinä on sellainen, jota ei voi suoraan

verrata Kiviniemen nimervalintaperusteisiin. Toisaalta nimen uskottavuuden suhde siihen ympäristöön, jossa nimenkantaja elää, voi nähdäkseni esiintyä esimerkiksi kielellisen ja kulttuurisen kontekstin puitteissa myös reaali maailmassa. Tulkitseen uskottavuuden kuitenkin lähinnä kaunokirjallisuuden nimistön sisällä vaikuttavaksi nimervalintaperusteeksi.

Käytännöllisyyden ja ongelmattomuuden valintaperusteessa on samankaltaisuuksia kaunokirjallisen prosessin ja reaali maailman näkökulmasta. Niin fiktiivisille hahmoille kuin lapsille voidaan pyrkiä antamaan nimi, joka on esimerkiksi helppo kirjoittaa tai ääntää. Myös esimerkiksi liian samanlaisia nimiä saatettiin välttää hahmojen sekaantumisen varalta, vaikka nimistön yhtenäisyydellä voidaankin pyrkiä esimerkiksi tunnelman luomiseen. Toisaalta kirjallisuusnimistöä ja reaali maailman nimistöä vertaillessa on huomionarvoista, että reaali maailmassa nimervalintaa voivat rajoittaa esimerkiksi nimilait. Kaunokirjallisuudessa nimeämisessä sallitaan monesti taiteellisia vapauksia, vaikka esimerkiksi tietyn lajityypin puitteissa reaali maailmassa pätevät nimervalintaan liittyvät säännöt ja ohjeistukset voivat esiintyä myös tekstin maailmassa.

5. PÄÄTÄNTÖ

Olen tutkimuksessani esitellyt ja tarkastellut fiktiivisten hahmojen nimervalintaperusteita luovan kirjoittamisen harrastajien näkökulmasta. Tutkimukseni aineisto koostui kirjoitusfoorumi Finfanfun-verkkosivustolle jaetun sähköiseen kyselylomakkeeseen saaduista vastauksista. Tutkimuksessani olen selvittänyt, millaiset tekijät vaikuttavat kirjoittajien originaalihahmojen eli itse luomien hahmojen nimeämiseen. Olen lisäksi vertaillut aineistossani esiintyneitä fiktiivisten hahmojen nimervalintaperusteita Eero Kiviniemen (2006) listaukseen yleisimmistä nimervalintaperusteista, koska olin myös kiinnostunut fiktiivisten hahmojen ja reaalimaailman nimenannon mahdollisista eroista ja yhtäläisyyksistä. Tutkimuskysymykseni olivat seuraavat:

- Millä perusteilla fiktiivisiä hahmoja nimetään?
- Miten fiktiivisten hahmojen nimervalinta eroaa reaalimaailman nimervalinnasta, jos eroaa?

Tulkitsin aineistosta tekemieni havaintojen pohjalta, että hahmojen nimistöllä rakennetaan kaunokirjallista teosta. Jaottelin aineistossani esiintyneet nimeämiseen vaikuttavat tekijät sen perusteella, vaikuttivatko ne tekstin sisä- vai ulkopuolella. Tekstin sisäisiä tekijöitä olivat tarinan hahmoihin, maailmaan ja juoneen liittyvät seikat. Tekstin ulkopuolisilla tekijöillä tarkoitin nimervalintaperusteita, jotka liittyivät kirjoittajaan, lukijaan tai muuhun kulttuuriin. Tutkimuksessani havaitsin, että fiktiivisten hahmojen nimeämiseen vaikuttavat kirjoittajan nimistöntuntemus, henkilökohtainen mieltymys, nimien käytännöllisyys ja ongelmattomuus, nimiin liittyvät mielikuvat sekä nimistön uskottavuus teoksessa. Nämä tekijät ovat sellaisia, jotka saatoin tiivistää aineistoni perusteella merkittävimmiksi fiktiivisten hahmojen nimervalintaperusteiksi.

Kun vertasin aineistoani Kiviniemen (2006) yleisimpiin nimervalintaperusteisiin, havaitsin, että fiktiivisten hahmojen nimervalinnassa on samankaltaisuuksia reaalimaailman nimeämiseen esimerkiksi luokittelemieni nimistöntuntemuksen, henkilökohtaisen mieltymyksen, nimiin liittyvien mielikuvien sekä nimien käytännöllisyyden ja ongelmattomuuden valintaperusteiden osalta. Luokittelussani nimien uskottavuus sen sijaan on sellainen valintaperuste, joilla on nähdäkseni enemmän painoa fiktiivisten hahmojen nimervalinnassa kuin reaalimaailmassa.

Fiktiivisten hahmojen ja reaali maailman nimervalintaperusteiden vertailu jäi omassa tutkimuksessani pintapuoliseksi. Katson etenkin aineistoni vaikeuttaneen vertailun toteutusta, sillä tekstin sisäisten valintaperusteiden vertaaminen reaali maailman nimervalintaperusteisiin olisi nähdäkseni vaatinut jonkinlaista kontekstia teoksista. Mikäli olisin kerännyt aineistooni kokonaiset teokset kattavia esimerkkejä käytetystä nimistöstä, olisin saattanut pystyä esimerkiksi tilastoimaan nimervalintaperusteiden esiintyvyyttä sekä antamaan täsmällisempiä esimerkkejä siitä, kuinka reaali maailmassa esiintyvät nimeämisperusteet vaikuttavat fiktiivisten hahmojen nimervalinnassa. En kuitenkaan vaatinut informanteiltani esimerkkejä heidän käyttämästään nimistöstä, koska se ei olisi välttämättä mahdollistanut tutkimukseen osallistumista anonyyminä. Toisaalta teoksissa esiintyvien nimistöjen tarkastelu ei ainakaan kandidaatintutkielman laajuisessa työssä olisi ollut mahdollista.

Sähköinen kyselylomake aineistonkeruumenetelmänä ei välttämättä palvellut parhaalla mahdollisella tavalla tutkimukseni tavoitteita. Pidän valintaa kyselylomakkeen käytöstä siltä osin perusteltuna, että koin kyselyn vastaamiseen olevan matalampi kynnys verrattuna esimerkiksi haastattelulla toteutettavaan tutkimukseen. Kyselylomakkeen avoimet kysymykset mahdollistivat sen, että informantit pystyivät vapaasti kertomaan ajatuksiaan nimeämisestä, minkä takia vastausten laajuudessa olikin paljon vaihtelua. Esimerkiksi haastattelumenetelmä olisi voinut toimia tutkimuksen kannalta paremmin kuitenkin etenkin tarkentavien kysymysten osalta, sillä nyt analyysissäni on varsin paljon omaa tulkintaani informanttien paikoin tarkentamattomista vastauksista. Avointen kysymysten vastausten vaihtelevuus vaikeutti myös aineiston kvantifointia. Päädyinkin lopulta esittelemään nimervalintaperusteita lähinnä yleisesti, vaikka etenkin tutkimuksen vertailevan näkökohdan kannalta olisi ollut mielekästä kuvailla aineistoa määrällisesti täsmällisesti.

Tutkimukseni vahvuus on aihevalinnassa, sillä se kuuluu osaltaan kirjallisuusnimistön tutkimukseen, mutta ottaa huomioon kirjoittajien näkökulman fiktiivisten hahmojen nimervalinnassa. Nähdäkseni on myös tervetullutta, että tutkimuksessani otan huomioon niin sanottujen harrastajakirjoittajien roolin kaunokirjallisuuden tuottajina. Aihe on lisäksi sellainen, että se tarjoaa paljon lisää syventäviä jatkotutkimusmahdollisuuksia. Kiinnostavaa voisi olla esimerkiksi selvittää, mitkä kirjallisuusnimien

nimenvalintaperusteet kirjoittajat kokevat tärkeimmiksi. Myös kirjoittajien nimenanto- ja hahmonluomisprosessit ovat aiheita, joita voisi olla kiinnostavaa tutkia syvemminkin.

LÄHTEET

- AINIALA, TERHI 2016: Names in Society. – Carole Hough (toim.), *The Oxford Handbook of Names and Naming*, s. 371–381. Oxford: Oxford University Press.
- AINIALA, TERHI – SAARELMA, MINNA – SJÖBLÖM, PAULA 2008: *Nimistöntutkimuksen perusteet*. Tietolipas 221. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- BERTILLS, YVONNE 2003: *Beyond identification: Proper names in children's literature*. Åbo: Åbo Akademi.
- DVOŘÁKOVÁ, ŽANETA 2018: Notes on functions of proper names in literature. *Onoma* 53, 33–48. <https://doi.org/10.34158/ONOMA.53/2018/3>.
- FALCK-KJÄLLQUIST, BIRGIT 2016: Genre-based approach to names in literature. – Carole Hough (toim.), *The Oxford Handbook of Names and Naming*, s. 331–343. Oxford: Oxford University Press.
- KIVINIEMI, EERO 1982: *Rakkaan lapsen monet nimet. Suomalaisten etunimet ja nimenvaihtaminen*. Espoo: Weilin+Göös.
- KIVINIEMI, EERO 2006: *Suomalaisten etunimet*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- KOHLHEIM, VOLKER 2018: Proper names in literature. A “reevaluation of all values”. *Onoma* 53, 81–92. <https://doi.org/10.34158/ONOMA.53/2018/6>.
- RIPATTI, MERI 2016: *Johanna Johto, Asuntokupla ja Elythiel. Pelihahmojen nimeäminen The Sims -peleissä ja World of Warcraftissa*. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopiston suomen kielen, suomalais-ugrilaisten ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos.
- SMITH, GRANT W. 2016: Theoretical Foundations of Literary Onomastics. – Carole Hough (toim.), *The Oxford Handbook of Names and Naming* s. 295–309. Oxford: Oxford University Press.
- TUOMI, JOUNI – SARAJÄRVI, ANNELI 2018: *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- VIKMAN, JENNA 2017: *Tarmo Virta, Anita Elisabet Franzén vai Jenna Susanna Päätalo? Hahmojen nimeämisen perusteet liveroolipeleissä*. Kandidaatintutkielma. Oulun yliopiston suomen ja saamen kielen ja logopedian laitos.

LIITE. Kysely fiktiivisten hahmojen nimervalintaperusteista.

Hei! Olen suomen kielen opiskelija Oulun yliopistossa ja teen kandidaatintutkielmaa fiktiivisten hahmojen nimervalintaperusteista. Tarkoitukseni on selvittää, millä perusteilla kirjoittajat nimeävät originaalihahmojaan. Kerään tutkimukseni aineiston tällä kyselylomakkeella.

Kyselylomake jakautuu kahteen osuuteen. Ensimmäisessä osassa kysytään taustatietoja. Niitä käytetään aineiston kokonaiskuvailuun, eikä vastaajaa voida niiden perusteella tunnistaa. Toisessa osassa voit kertoa vapaasti ajatuksiasi ja kokemuksiasi hahmojen nimeämisestä. Voit halutessasi antaa havainnollistavia esimerkkejä. Voit pohtia vastauksiasi esimerkiksi sitä kautta, miten viimeisimmät hahmosi saivat nimensä.

Lopussa voit halutessasi kertoa muusta kyselyyn tai aiheeseen liittyvästä sekä antaa palautetta.

1. Syntymävuosi

2. Kieli, jolla pääasiassa kirjoitat? Voit tarkentaa vapaassa kommenttikentässä.

suomi

ruotsi

englanti

muu, mikä?

3. Kirjoitan... (voit vastata useampaan)

fanifiktiota

originaalitekstejä

muita, mitä?

4. Oletko julkaissut tekstejäsi? Jos, niin missä?

5. Kuinka helppona tai vaikeana koet hahmojen nimeämisen? Kuinka paljon aikaa käytät hahmojen nimervalintaan?

6. Mistä etsit tietoa nimistä? Mistä löydät sopivia nimiä?

7. Millä perusteella hahmojesi nimet valikoituvat? Millaiset seikat vaikuttavat nimenvalkintaan?

8. Kuinka merkityksellisenä koet hahmojen nimet tarinan juonen tai hahmon itsensä kannalta?

9. Lisätietoja

10. Palautetta